

Bøger.

1933 var det 100 Aar, siden det slesvig-holstenske Historieselskab (Gesellschaft für schleswig-holsteinische Geschichte) blev dannet, og allerede i nogen Tid har det været bebudet, at man vilde fejre Jubilæet med Udsendelse af en ny slesvig-holstensk Historie. Først nu foreligger dog første Hæfte af det nye Værk »Geschichte Schleswig-Holsteins«. Fra tysk Side paastaas, at det ventede tyske Værk var Anledning til Udgivelsen af »Sønderjyllands Historie« fra dansk Side. Det forholde sig nu hermed, som det vil, i hvert Fald var man i Stand til at begynde det danske Værk allerede i 1930, og omtrent Halvdelen af det foreligger nu udgivet. Dette kan vel betragtes som et Vidnesbyrd om, at man fra dansk Side havde beskæftiget sig mere med Sønderjyllands Historie, end man fra tysk Side havde beskæftiget sig med Hertugdømmernes, saa at danske Historikere derfor lettere var i Stand til at tage Opgaven op. Om det er en Fordel eller det modsatte at komme først, er et andet Spørgsmaal.

Begge Værkerne fremtræder i et meget smukt og tiltalende Udstyr, trykt paa godt Papir, med gode Billeder og fine Bilag. Det danske Værk skal siden blive nærmere omtalt. Af det tyske foreligger kun første Hæfte. Værket udgives at Bibliotekar ved Landesbibliotek i Kiel Dr. Pauls og Professor Dr. Scheel. Ser man paa Planen for de 2 Værker, falder det i Øjnene, at man har lagt Delingslinierne forskelligt. Det danske Værk deles i følgende Afsnit: indtil 1241, 1241—1459, 1459—1544, oprindelig 1544—1620, 1620—1721, 1721—1814 (efter Arkivar Wests Død ændret til: 1544—1660, 1660—1814), 1814—64, 1864—1920. Det tyske Værk deles: Forhistorien, Tiden indtil 1100, Middelalderen indtil 1544, 1544—1773, 1773—1830, 1830—67, 1867—1914, fra 1914 indtil Nutiden. I nogen Grad skyldes den forskellige Inddeling, at det tyske Værk ogsaa omfatter Holsten, men det synes dog mere at være ind-

delt efter politiske Linier end det danske, hvor de indre Forhold aabenbart ogsaa har været bestemmende for Inddelingen, især efter den oprindelige Plan. I det tyske Værk skrives Forhistorien af Museumsdirektør Dr. Schwantes, Tiden indtil 1100, 1773—1830 og 1867—1914 af Prof Scheel, Middelalderen indtil 1544 af Dr. Pauls, Tiden 1544—1773 af Professor Dr. Carl Petersen, 1830—67 af Studienrat Dr. Hagenah og Tiden efter 1914 af Dr. Karl Alnor. Af disse er Dr. Pauls kendt som Redaktør af Zeitschrift. Han sidder i hvert Fald inde med stort Kendskab til den historiske Litteratur vedrørende Hertugdømmerne. Prof. Scheels Navn er tilstrækkelig kendt, selv om der endnu ikke foreligger meget trykt fra hans Haand vedrørende Hertugdømmernes Historie. Dr. Hagenah har i en Del mindre Afhandlinger behandlet ledende slesvigholstenske Politikere fra 1830'erne og 1840'erne. Dr. Carl Petersen er som historisk Forfatter endnu nærmest et ubeskrevet Papir, og det styrker unægtelig ikke Tilliden til Værket, at man har overladt Behandlingen af de sidste Aars Historie til Dr. Alnor, der oprindeligt ikke var opført som Medarbejder ved Værket. Om Dr. Schwantes' Afsnit vil der næppe blive andet end godt at sige. Det første Hæfte, der giver en geologisk Indledning og omhandler Menneskenes første Fremtræden, er meget interessant. Forfatteren er ikke blot en betydelig Videnskabsmand, men ogsaa en fortræffelig Forfatter. Særlig interessant er Fremstillingen af de allernyeste arkæologiske Fund i Holsten, der viser, at Menneskene fandtes der i den sidste Del af Istiden eller umiddelbart derefter.

Naturligvis maa nærmere Omtale af Værket vente, indtil der foreligger mere deraf. Derimod skal der i denne Sammenhæng gøres opmærksom paa en Afhandling af Prof. Scheel. Da man ikke var i Stand til at udsende 1. Hæfte af Værket sidste Aar ved Historieselskabets Jubilæum, fremkom der i Stedet en Slags Indledningshæfte med et Prospekt for Værket og desuden indeholdende nævnte Afhandling af Prof. Scheel om Slesvig-Holsten i den europæiske og tyske Historie. For dem, der har ventet i Prof. Scheel at se en Re-

præsentrant for en ny Retning i tysk Historieforskning og Historieskrivning vedrørende Hertugdømmerne, mindre eensidig og mere videnskabelig, er denne Afhandling for en stor Del en Skuffelse. Det er i det hele taget mærkeligt at indlede et Arbejde, der skal være »kildemæssigt underbygget og videnskabelig begrundet«, med en Oversigt over Historien, før de videnskabelige Undersøgelser endnu er ført til Ende. Det vilde have været rimeligere at slutte Værket med en saadan Oversigt, Resultatet af det Arbejde, man havde gjort.

Det fremgaar af Afhandlingen, at der især vil blive lagt Vægt paa alt, hvad der har knyttet Sønderjylland imod Syd. Dertil er der intet at sige. Det er kun naturligt, at man fra tysk Side betoner dette. Har vi fra dansk Side nu og da overset noget her, vil vi have godt af at blive gjort opmærksom derpaa og eventuelt at maatte revidere vore Synspunkter. Vi maa ogsaa være forberedte paa, at der paa sine Steder vil blive lagt for megen Vægt paa Tilknytningerne mod Syd, og at de vil blive overvurderede. Man maa fra dansk Side passe paa her og gøre opmærksom paa og rette saadant Fejlsyn.

Noget af det, der undrer ved Prof. Scheels Afhandling, er det eensidige slesvigholstenske Synspunkt, der anlægges, og som ikke afviger meget fra gammel slesvigholstensk Historieskrivning. 1460 er her Alfa og Omega. Naturligvis ved Prof. Scheel nok, at Slesvig hørte til Danmark og ikke til Tyskland saaledes som Holsten, men det bliver et underordnet Spørgsmaal ved Siden af Forbindelsen med Holsten. I Striden om de indviklede statsretlige Forhold greb man paa mange Punkter fejl fra dansk Side (uden at man derfor altid traf det rette fra slesvigholstensk Side), danske Historieforskere har siden oplyst dette klarere, end tyske har gjort. Men man var fra dansk Side klar over, at Slesvig var, ogsaa statsretligt set, gammelt dansk Land og Holsten tysk Land, og dette Punkt kunde i Virkeligheden ikke Slesvigholstenerne komme uden om, hvor mange Krumspring man end gjorde herfor, og Prof. Scheel kan det heller ikke, selv om han ogsaa gør nogle af de gamle kendte Krumspring.

Prof. Scheel trænger da ogsaa til at retfærdiggøre Holstens og Tysklands Krav paa Sønderjylland paa anden Maade. Han skaber derfor i Sønderjylland en tysk Folkegrund («Voksboden»), der bliver Baggrund for og retfærdiggør Arbejdet for at drage Sønderjylland bort fra Danmark til Tyskland. Efter Valdemar Sejrs Nederlag ved Bornhoved søgte tyske Riddere, Bønder, Haandværkere og Handlende over Ejderen imod Nord. Denne Bevægelse er Grundlaget for det kraftige tyske Element i Østkystens Byer lige til Haderslev. Derved blev der skabt en tysk Folkegrund, der var al Historiens Vekslen voksen. Det er Begyndelsen til Hjemmetyskerne. Den Kendsgerning, hvorpaa de har bygget, blev da skabt. Mon ikke Prof. Scheel skulde have ventet med denne Paastand, indtil det videnskabelige Arbejde, hvorpaa Værket skal bygge, var bleven gjort? I hvert Fald er Paastanden hverken »kildemæssigt underbygget« eller »videnskabelig begrundet« i Afhandlingen. Det vil blive interessant at se, hvorledes denne »Underbyggelse« og »Begrundelse« vil ske. Hvad ved man i Grunden om denne Indvandring? Hvor langt mod Nord er f. Eks. tyske Bønder kommen? Næppe Nord for Danevirke. Det bliver næppe heller saa let at udrede det tyske Element i Byerne og dets Kilder. At der her er kommen nogen Indvandring fra Syd, er sandsynlig, men hvor stor har den været? Har f. Eks. Tilflytning af tyske Haandværkere nationalt og sprogligt (naar undtages specielle Haandværkerudtryk, hvoraf man i Dansk har en Del) betydet noget, eller er de tilflyttede ikke snarere i denne Henseende bleven opløst af det Danske? Det var just ikke i disse Kredse, Hjemmetyskerne i det 19. Aarhundrede havde deres Styrke. Nej, det vil vist være klogt ikke at tale for højt om gammel tysk Folkegrund i Sønderjylland eller at lede Hjemmetyskernes Rødder tilbage til en saadan.

Naar Prof. Scheel mener, at Reformationen bevirker, at man nu med langt større Ret end tidligere kan tale om Hertugdømmerne som en tysk Kulturprovins, er det jo heller ikke uden videre rigtigt for Sønderjyllands Vedkommende. Vel førte Reformationen mere tysk Sprog ind her, end godt var.

Det tyske Sprog bragte imidlertid ikke Befolkningen i Forbindelse med tysk Kultur der, hvor det blev prædikeret fra Prædikestolen for dansktalende Mennesker — først langt senere fik dette national Betydning. Og vel søgte efter Reformationen de vordende Præster i høj Grad deres Uddannelse i Tyskland, men alligevel formaaede man jo dog ogsaa i Sønderjylland at omsætte Reformationen til en dansk Kulturbevægelse.

Her er ikke Plads til at gaa nærmere ind paa de mange Enkeltheder i Prof. Scheels Afhandling, hvorved man under Gennemlæsningen satte et NB. Man maa for det tyske Værks Skyld haabe, at Afhandlingen ikke skal betragtes som et Program, men at den snarere maa staa som Udtryk for det Synspunkt, tyske Historikere nærede, inden de begyndte paa Arbejdet, et Synspunkt, som et redeligt videnskabeligt Arbejde paa mange Punkter vil modificere. Men ganske vist lyder Parolen i vore Dages Tyskland jo ikke paa et redeligt videnskabeligt Arbejde, men paa, at alt skal indordne sig under nationale Formaal. Det nu paabegyndte Arbejdes Værdi vil væsentligst komme til at afhænge af, hvilke af disse to Synspunkter, der bliver det afgørende for det.

Otto Fr. Arends: »Gejstligheden i Slesvig og Holsten fra Reformationen til 1864«. I—III. (Kbhvn. 1932.) Her skal gøres opmærksom paa et Værk, som vil se tørt og kedeligt ud for mange, men af hvilket der kan udvindes meget. Forfatteren er ikke Historiker, men Landsbylæge paa Sjælland, der i sin Fritid har syslet med Personalhistorie. Med stor Flid og nøjagtig Paapassenhed har han i Løbet af faa Aar bragt dette Værk færdigt. De 2 første Bind indeholder en alfabetisk ordnet Fortegnelse over Præsterne i Slesvig og Holsten fra Reformationen til 1864, for saa vidt man kender dem, med Angivelse af Forældre, Fødested og -dato, Universitetsuddannelse, Kandidataar, hvor og hvorlænge de har været Præster, Dødssted og -dato, Giftermaal, Hustruers Navne osv. osv., saafremt disse Data da kendes. 3. Bind indeholder de enkelte Sognes Præsterækker. Værket er næsten udelukkende

bygget paa trykte Kilder. Forfatteren skal have Ros, fordi han saaledes har begrænset sig og derved opnaaet at faa sit Arbejde færdigt i forholdsvis kort Tid. Det er uundgaaeligt, at der ikke skulde være Fejl i Værket, og Folk, der arbejder dermed, vil da ogsaa finde adskillige. De fleste skyldes Fejl i de benyttede Kilder. Det bliver dog underordnet i Forhold til, at man har faaet en saa værdifuld Haandbog, hvor man let kan finde Oplysninger, som man tidligere besværligt maatte søge efter mange Steder. Der er vel ogsaa trykte Kilder, som er undgaaet Forfatterens Opmærksomhed. Snarere maa man dog undres over, hvor mange Kilder Forf. har benyttet. Listen over dem viser det. Ved hver Præst er Kilderne for de givne Oplysninger anført, saa at man let kan efterse dem. Dette er gjort meget bedre end f. Eks. Kildeangivelserne i Wibergs Præstehistorie. Værket er af stor Værdi for alle Personalhistorikere, men det giver ogsaa andre Bidrag til Sønderjyllands Historie, Kirkehistorien f. Eks. Man kan ved Hjælp af dette let konstatere, om Præsterne her var fødte i Sønderjylland, Kongeriget eller Tyskland, hvor de har faaet deres Uddannelse osv. Naturligvis er der Mangler og Ufuldstændigheder i det. Hvorledes skulde det kunne være anderledes. Men næsten alle, der beskæftiger sig med Sønderjyllands Historie, vil oftere eller sjældnere faa Brug for den udmærkede Haandbog, Læge Arends her har skænket os. Den, der skriver dette, bruger den næsten daglig.

F r o d e G r i b s v a d.
